

- «Социально-гуманитарные проблемы менеджмента»: Серия «Государственное управление». - Т. IV, вып. 19. - Донецк: ДонГАУ, 2003. - 493 с.
4. Калініна Л., Михайленко Т., Бурма В. Историчний контекст розвитку теорій менеджменту // Освіта і управління. - 2003. - Т. 6. - № 2. - С. 63-72
5. История менеджмента: Учеб. пособие / Под ред. Д. В. Валового. - М.: ИНФРА-М, 1997. - 256 с.
6. Уткин Э. А. История менеджмента. - М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем»: Издательство ЭКМОС, 1997. - 224 с.
7. Кредисов А. И. История учений менеджмента. - К.: ВИРА-Р, 2000. - 336 с.
8. Тейлор Ф. У. Принципы научного менеджмента. - М, 1991.
9. Эмерсон Г. Двенадцать принципов производительности: В кн. Управление - это наука и искусство: - М.: Экономика, 1997.
10. Гастев А. К. Как надо работать: Практ. введение в науку организации труда. - М., 1972.

Касьянова О. М.

РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯК МЕТОД ЕКСПЕРТИЗИ ЯКОСТІ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкриваються особливості здійснення експертизи якості профільної освіти шляхом використання методу рейтингового оцінювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів на основі розроблених показників. Здійснена спроба створення математичних моделей для визначення ефективності діяльності навчального закладу щодо надання профільної освіти, якість якої можна виразити інтегральною числовою характеристикою - рейтингом.

Ключові слова: експертиза, якість освіти, профільна освіта, рейтингове оцінювання, рейтинг, математична модель.

The article deals with peculiarities of conducting examination of profile education quality with the help of method of rating evaluation of general educational establishments and their activity on basis of developed characteristics. The work contains the attempt to develop mathematical models for determination of effectiveness of educational establishment and its ability to provide profile education which quality can be expressed by such an integral figure characteristic as rating.

Key words: examination, quality education, profile education, rating evaluation, rating, mathematical model.

Сучасні соціально-політичні та економічні зміни стали передумовою модернізації національної системи освіти. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 р. за № 396 - р схвалено Концепцію Державної програми розвитку освіти на 2006-2010 рр., в якій зазначено, що основними способами розв'язання проблем реформування освіти є: здійснення профільного навчання учнів старшої школи, забезпечення доступу до високоякісної освіти, що передбачає прозорість і наступність на всіх її рівнях, створення систем моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг, організація проведення експериментальної перевірки та експертизи освітніх інновацій із залученням громадськості.

Проблема. Проте у сучасній українській педагогічній науці та шкільній практиці недостатньо розроблені підходи до визначення критеріїв якості освіти і якості профільної освіти зокрема, механізмів педагогічної експертизи та методів її здійснення, використання рейтингового оцінювання для визначення результатів діяльності навчальних закладів і, на

основі їх оприлюднення, громадського обговорення формування освітньої політики в регіоні.

Використання експертизи в освітній галузі перебуває нині на стадії дослідження й привертає увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних учених та практиків.

Проблеми експертизи в освіті знайшли відображення у дослідженнях М. Архангельського, Л. Буркової, В. Бухвалова, Г. Воробйова, Л. Даниленко, В. Євланова, А. Єрмоли, В. Зверєвої, Р. Ільєсова, В. Кутузова, Л. Петренко, П. Піскунова, Я. Плінер, С. Тарасова, В. Черепанова та інших науковці. Так, сучасні методологічні підходи до педагогічної та психологічної експертиз розробляють М. Алексєєв, Ю. Швалб, Г. Штомпель. Експертиза освітніх інновацій, освітніх систем стали об'єктом уваги у дослідженнях Л. Буркової, Л. Даниленко. Наукові роботи Г. Азгальдова, В. Черепанова присвячені експертизі результатів діяльності. А. Єрмолою розроблено технологію експертизи управління освітнім процесом у загальноосвітньому навчальному закладі; М. Князевою - експертизу освітніх проєктів. Специфіку експертного методу розкривають Л. Євланов, В. Кутузов, С. Тарасов, В. Черепанов. Експертизу на засадах діагностики вивчають А. Підласий, В. Шамардін. Педагогічну експертизу результатів навчання учнів висвітлює Л. Петренко. А. Підласим, Г. Підласим розроблено експертні комп'ютерні програми. Цікавою у цьому аспекті є стаття Л. Козак, О. Копанської [2], яка інформує про досвід рейтингового оцінювання діяльності шкіл у м. Львові.

Проте аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що недостатня увага приділяється вирішенню комплексу проблем, пов'язаних із визначенням якості освіти та якості профільної освіти зокрема, виокремлення критеріїв якості, механізмів їх визначення, застосування кількісних методів обробки результатів експертизи, формалізації та операціоналізації експертної інформації, і цій основі вироблення стратегії розвитку освіти в регіоні.

Отже, **метою** статті є визначення критеріїв оцінки якості профільної освіти, висвітлення можливостей застосування рейтингування в експертній оцінці з метою підвищення ефективності діяльності навчального закладу щодо здійснення профільної освіти, що є елементом запровадження державно - громадського управління.

На думку фахівців, педагогічна експертиза - це сукупність процедур, необхідних для отримання колективної думки у формі експертних міркувань (або оцінки) про педагогічний процес, явище або об'єкт.

У науковій літературі описані різноманітні методи педагогічної експертизи. Так, до методів збору експертної інформації відносять:

- вивчення документації;
- опитування (анкетування, бесіда, інтерв'ювання);
- вимірювання (тестування, контрольна робота, хронометрування)
- спостереження;
- вивчення, узагальнення та оцінка передового педагогічного досвіду.

Методами безпосереднього здійснення експертизи вважають:

- методи індивідуальної експертної оцінки;
- методи колективної експертної оцінки.

Методами вимірювання та впорядкування експертної інформації є:

- метод реєстрації;
- метод рангових оцінок;
- метод шкалування та інші.

Рейтингове оцінювання передбачає застосування методу шкалування. Шкалування - присвоєння балів або інших числових показників досліджуваним об'єктам чи їхнім характеристикам. Цим досягається більша визначеність, точніше окреслення меж. Існують чотири типи шкал: найменувань, порядку, інтервальної шкали, шкали відношень.

Шкали полегшують процедуру оцінки ознак і тому при користуванні ними фіксується не наявність самої ознаки, а ступінь її виявлення. Такі шкали, якщо вони детально розроблені та містять важливі ознаки, сприяють точній фіксації результатів експертного дослідження.

У практиці вимірювань інтегральні оцінки формулюються у формі рейтингу, який є кількісною характеристикою стану системи, що досліджується. На сьогодні популярними є рейтинги вищих навчальних закладів. У шкільній практиці використовуються рейтинги навчальних досягнень учнів, діяльності навчальних закладів у цілому. Рейтинги відіграють важливу роль у поінформуванні громадськості щодо результатів роботи шкіл, використовуються при проведенні конкурсів або порівняльних досліджень. Проте рейтинг завжди лише кількісний опис стану системи, вироблення управлінських рішень, прогнозування розвитку системи потребує більш повної інформації.

Рейтинговому оцінюванню притаманні такі функції:

- стимулююча, що має моральний, психологічний характер і передбачає спрямування уваги на ключові напрямки діяльності закладу, реалізацію демократичних методів керівництва, створення моніторингу ефективності управлінських рішень, забезпечення належних умов навчання та праці, розробку дієвої системи стимулювання;
- оцінна - визначення відповідності параметрів, що оцінюються, нормативним та сучасним параметрам і вимогам. В основі функції лежить певна система критеріїв, норм оцінки та технологія оцінювання певних педагогічних явищ (процесу, об'єкта);
- прогностична - передбачає визначення перспектив розвитку об'єкта (явища, процесу), що оцінюється, створення відповідного проекту та визначення шляхів його реалізації у практичній діяльності.

Проблема якості шкільної освіти завжди була предметом наукового і практичного інтересу педагогів. Зміни суспільних пріоритетів окреслили нові аспекти категорії якості.

У категорії якості втілюється соціальне замовлення на рівень навченості та вихованості підростаючого покоління. Соціальне замовлення відображає: по-перше, якісний рівень та тенденції розвитку суспільства, культури, науки, економіки, політики; по-друге, потреби, інтереси, уподобання учнів та їх батьків; по-третє, нормативно-правове функціонування та розвиток закладів освіти.

Відтак, якість освіти визначається сукупністю показників, що характеризують основні аспекти освітнього процесу, його ефективність:

- відповідність освіти вимогам часу, що характеризуються переходом до високотехнологічного інформаційного суспільства; якість навчально-виховного процесу, що забезпечує особистісний розвиток учнів;
- відповідність навчальних досягнень учнів державним освітнім стандартам;
- динаміка індивідуальних досягнень школярів у самовизначенні, саморозвитку, самореалізації;
- реалізація оздоровчої функції освіти, уникнення негативних наслідків;
- позитивна мотивація до навчання, готовність випускників до безперервного поповнення знань, до освіти протягом життя;
- якість управління освітніми процесами, що мають бути спрямовані на основну мету системи освіти - забезпечити умови для всебічного розвитку учнів, виховання громадянина демократичного суспільства;
- готовність та вмотивованість керівників і педагогів до інноваційних процесів.

Отже, якість освіти - це комплекс властивостей, характеристик і показників, які підлягають аналізу й оцінці. Властивості ці взаємопов'язані і знаходяться в ієрархічній залежності. Кожен показник має не лише кількісну, але й якісну характеристику, що дозволяє його вимірювати.

Відтак, виникає питання про використання рейтингового оцінювання для підвищення ефективності діяльності навчальних закладів щодо надання якісної профільної освіти. У зв'язку з цим, необхідно вимірювання приросту якості за одним або кількома ознаками чи інтегрально за сукупністю всіх показників, що зумовлює створення математичних моделей, які дозволяють кількісно оцінити стан педагогічної, управлінської або іншої діяльності. Важливим також є визначення характеру приросту вимірюваної ознаки, що передбачає визначення початкового стану системи.

З цією метою розроблено індикатори експертизи профільного навчання, які складаються з двох блоків, а саме: блок А, що розкриває потенційні можливості навчального закладу для забезпечення профільного навчання, блок Б, який висвітлює показники забезпечення якості профільної освіти на рівні окремого навчального закладу (таблиця 1).

Таблиця 1

Індикатори експертизи профільного навчання

Блок А. Потенційні можливості навчального закладу для забезпечення профільного навчання		
A ₁	Кадрове забезпечення профільного навчання	Відсоток учителів першої, вищої категорії, що викладають профільні предмети
A ₂	Програмне забезпечення профільного навчання	Відсоток спецкурсів, факультативів, курсів за вибором, що забезпечені програмами
A ₃	Навчально-методичне забезпечення профільного навчання	Відсоток забезпечення підручниками та навчальними посібниками з обраного профілю до норми
A ₄	Забезпеченість школи навчальними кабінетами з обраного профілю	Відсоток обладнання, що використовується у навчальному процесі
A ₅	Укладання угод з ВНЗ, ПТУ, підприємствами про співпрацю	Кількість угод з ВНЗ, ПТУ, підприємствами про співпрацю
A ₆	Охоплення учнів позакласною роботою	Відсоток учнів, які займаються в предметних гуртках, факультативах
A ₇	Комп'ютеризація навчально-виховного процесу	Кількість учнів на один комп'ютер
Блок Б. Інституційна якість профільної освіти (якість профільної освіти на рівні окремого навчального закладу)		
B ₁	Рівень навчальних досягнень учнів	Показники ДПА школи II-III ступеня з профільних предметів
B ₂	Вступ до ВНЗ	Відсоток учнів, які вступили до ВНЗ з обраного профілю
B ₃	Участь у предметних олімпіадах	Відсоток перемог учнів в олімпіадах з профільних предметів до загальної кількості перемог
B ₄	Можливість обрання профілю	Розгалуженість мережі пробних, орієнтуючих та профільних спецкурсів
B ₅	Переорієнтація на інший профіль	Відсоток учнів, що змінили обраний профіль протягом навчального року
B ₆	Професійна підготовка	Кількість годин, протягом яких учень опановує обраний профіль
B ₇	Практична підготовка	Відсоток учнів, що пройшли активну практику на підприємстві за обраним профілем
B ₈	Отримання посвідчень, свідоцтв	Кількість учнів, що отримали кваліфікаційне посвідчення по закінченню школи

Використовуючи розроблені індикатори можна не лише визначити рейтинг навчального закладу щодо надання ним якісної профільної освіти, а й створити математичну модель ефективності його діяльності за цим напрямком.

При створенні математичної моделі будемо вважати, що діяльність навчального закладу щодо організації і здійснення профільного навчання відображається рейтингом R, який отримано на основі об'єктивних вимірювань, а система управлінських впливів визначається поставленими цілями. Якщо припустити, що мета управління ідеальний (бажаний) показник рейтингу навчального закладу (h), то чим менша різниця (h - R), тим

більше вплив управління на діяльність навчального закладу. Отже, приріст рейтингу можна записати у вигляді математичного рівняння:

$$\Delta R = \acute{\alpha} R(h-R) \Delta t, \quad (1)$$

де $\acute{\alpha}$ - коефіцієнт пропорційності, який залежить від чинників процесу, що досліджується, Δt - проміжок часу, протягом якого відбувається збільшення показників рейтингу на величину ΔR . Рівність (1) дає нелінійний зв'язок приросту показника рейтингу з його поточним станом.

Рівності (1) відповідає неперервна модель досліджуваного процесу у вигляді функціональної залежності показників рейтингу від часу:

$$R = h R_0 / (R_0 + (h-R_0) \exp(-\acute{\alpha} ht)), \quad (2)$$

де R_0 - рейтинг у момент часу $t = 0$. Графік функції (2) має вигляд витягнутої кривої, що асимптотично наближається до горизонтальної лінії, яка визначає теоретично гранично можливе значення рейтингу (R наближається до h).

Якщо проаналізувати формули (1), (2), то можна відмітити, що приріст рейтингу має значення при $R = 0,5 h$. Чим менше значення показників поточного рейтингу, тим менше його приріст за один і той же час. Приріст рейтингу зменшується при його наближенні до значення h . Приріст R незначний, якщо незначні стартові можливості навчального закладу при запровадженні профільного навчання або незначні управлінські зусилля щодо забезпечення якісного профільного навчання. Таким чином, описана математична модель доводить, що досягти однакового ефекту важко тим, хто має низький рівень матеріально-технічного, науково-методичного, кадрового забезпечення, а також тим, хто працює на високому рівні.

Із рівності (1) виходить, що ефективність профільного навчання можна вирахувати за формулою:

$$E = \Delta R / \Delta t = \acute{\alpha} R (h-R) \quad (3)$$

Формула (3) містить числовий параметр $\acute{\alpha}$, який можна знайти на основі експериментальних спостережень. Для будь-якої пари вимірювань показників рейтингу з інтервалом Δt , можна легко підрахувати цей параметр. Проте внаслідок дії випадкових чинників експериментальні значення параметра $\acute{\alpha}$, що знайдені за парними значеннями рейтингу, можуть значно відрізнятись один від одного. Тому доцільно його визначати за серією спостережень.

Формула (3) може бути використана для визначення ефективності будь-якої діяльності, якість якої можна виразити інтегральною числовою характеристикою - рейтингом. Для цього необхідно забезпечити об'єктивність, надійність і валідність вимірювань рейтингу.

Висновки. Запровадження рейтингового оцінювання забезпечує виявлення стану організації і здійснення профільного навчання, визначення ефективності управлінської діяльності керівника, створення атмосфери змагальності в роботі навчальних закладів, сприяє розвитку конкурентоспроможного освітнього середовища, що впливає на підвищення якості освітніх послуг. Рейтингове оцінювання дає можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення, оперативно втручатися та вносити відповідні корективи у навчально-виховний процес, конкретно планувати роботу з виявленої проблеми, створювати умови для порівняння незалежної оцінки з власною оцінкою діяльності „педагогічного колективу та з оцінкою діяльності інших навчальних закладів. Рейтингове оцінювання діяльності навчальних закладів за умови оприлюднення його результатів сприятиме утвердженню державно-громадського управління освітою.

Перспективи подальшого дослідження полягають у доопрацюванні та розробці нових показників якості профільної освіти, механізмів їх застосування у практичній діяльності навчальних закладів, створенні математичних моделей, використання який сприятиме забезпеченню стабільного функціонування та сталого розвитку системи освіти в регіоні.

Література

1. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління (тексти лекцій). - Х.: Видав, гр. «Основа», 2004. - 128 с.
2. Козак Л., Копанська О. Рейтингове оцінювання діяльності шкіл // Директор школи. Україна. - 2006. - № 1. – С. 60-68.
3. Концепція державної програми розвитку освіти на 2006-2010 роки // Освіта і управління. - 2006. - Т. 9. - № 3-4. – С. 19-23.
4. Теорія і практика атестаційної експертизи в закладах освіти (частина IV). - 2-е вид., доп. і перероб. - Тернопіль: Видавництво Астон, 2006. - 314 с.
5. Севрук А. И., Юнина Е. А. Мониторинг качества преподавания в школе: Учебное пособие. - М.: Педагогическое общество России, 2003. - 144 с.
6. Управління якістю освіти / Войтенко В. І., Лавренюк А. О., Малинич Л. М, Мельник В. В., Гуменюк В. В. За загальною редакцією Лавренюка А. О. - Хмельницький: ХОШПО; Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. - 184 с.

Коваленко Л. В.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

У статті розглядається питання використання інтерактивних навчальних технологій у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Визначено суть, актуальність, ефективність та особливості застосування інтерактивного навчання у процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

In the article examines the question of the utilization interactive teaching technologies at the system postgraduate pedagogics. In the article are considered actuality, effect and peculiarities of the interactive learning at the process of postgradradute pedagogics.

З позицій модернізації української освіти потреби держави і суспільства визначаються завданнями, які покликані реалізувати перетворення, що відбуваються на даному етапі:

- розширення доступності освіти;
- підвищення якості освіти;
- підвищення ефективності освіти.

Модернізація всіх типів освіти потребує змін і в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, оскільки саме вона створює кадрове забезпечення перетворень у галузі освіти.

Стратегічними завданнями реформування післядипломної педагогічної освіти є запровадження гнучкої системи перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з нових напрямів розвитку науки, передових технологій, методів навчання й управління. Це передбачає методологічну переорієнтацію освітнього процесу з ін формаційної форми на професійно-особистісний розвиток різних категорій педагогічних кадрів на основі реалізації принципів гуманізації, диференціації та індивідуалізації післядипломної освіти.

Сучасна педагогіка відмовляється від твердого «авторитарного керування», де слухач курсів є «об'єктом» навчальних впливів, і переходить до системи організації підтримки і стимулювання самостійної пізнавальної діяльності об'єкта навчання, створення умов для творчості, до навчання творчістю, до педагогіки співробітництва [1, с. 4]. Адже саме педагогіка співробітництва найбільше відповідає принципам гуманізації та демократизації освіти, забезпечує партнерську діяльність учителів під час